

čitanje i ocjenu. Na žalost, opstojnost ključnih strukovnih primjedaba izrečenih u postupku nastajanja toga pravopisnoga priručnika potvrđuje i njegova papirna inačica, napose pročitana sada u cjelovitu jedinstvu pravila, napomena, objašnjenja, savjeta, rječnika i pojmovnika. Naime, ni jedan od najavljenih ciljeva (modernost, sveobuhvatnost, pomirbenost, jedinstvenost) ovoga pravopisa nije postignut.

Pravopisnu modernost ne čini uvrštenje čizburgera, celebrityja ili *bredpitovskih osmijeha*, kako misle Jozić i institutovci i kako se navodi u strukovno nekompetentnim novinarskim osvrtima, nego moderna jezikoslovna interpretacija građe te njezino povezivanje u jedinstvenu cjelinu. Na žalost toga u ovom pravopisu nema jer on nije ni zamišljen ni izrađen kao cjelina u kojoj su prepoznate razvojne pravopisne silnice naslijeđene baštine i otvoren put budućemu naravnomu razvitku, koji bi se već u ovom trenutku trebao moći vidjeti. U odnosu na moderne pravopise u svijetu, pa i u neposrednom hrvatskom okružju (primjerice slovenski ili srpski), on je metodološki zastario i neprivačlan, ne može se logički naučiti jer se u razrješavanju istih pitanja miješaju sad izrazni sad sadržajni pristup pa se pravila moraju učiti pojedinačno i napamet.

Izostavljanje članaka (paragrafa) opravdano je neumjesnim razlogom: tobože nije to pravni spis pa da bi imao paragrafe, nego znanstveni rad. Iako pravopis jest vrst pravnoga spisa, tj. priručnik koji propisuje kako se pravilno piše, članci nisu poradi pravnosti nego su veliko pomagalo autorima i čitateljima: autorima pomažu u nadzoru, usustavljanju i povezivanju građe upućivanjem na članke u kojima je istovrsna obrađena, a čitateljima u informiranju o svim takvim mjestima u priručniku radi uočavanja povezanosti pojedinih pravopisnih pitanja te njihova lakšega usvajanja i učenja.

Nastavit će se u sljedećem broju

PITANJA I ODGOVORI

armenac i armenka?

U Pravopisu Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje u poglavlju Razlike u pisanju velikoga i maloga početnoga slova piše: „*Armenac/Armenka* (pripadnik/pripadnica armenskoga naroda) i *armenac/armenka* (pripadnik/pripadnica Armenske Crkve)“ (Hrvatski pravopis, Zagreb, IHJJ, 2013., str. 41.). Isto nalazimo i u pravopisnom rječniku: „*Armenac* V Armen-

če (pripadnik armenskoga naroda), *armenac* V armenče (pripadnik Armenske Crkve) i *Armenka* (pripadnica armenskoga naroda), *armenka* (pripadnica Armenske (pravoslavne) Crkve)“ (str. 159. – 160.). Objasnidbe su naziva u zagradi – „pripadnica Armenske pravoslavne Crkve“ sada na mrežnoj institutskoj stranici Pravopisa i u tiskanoj inačici izbrisani.

Do sada je u hrvatskom jeziku postojala samo razlika u pisanju i značenju riječi *Ži-*

dov i židov, *Arijac/Arijevac, arijac/arijevac*, a prije *Musliman* i *musliman* te možda još poneka. I prije se objašnjavalo da je *židov* pripadnik židovske, Mojsijevе vjere (usp. kršćanin, musliman, budist, hindus itd.), a *Židov* pripadnik židovskoga naroda. *Musliman* je bio pripadnik muslimanskoga naroda u bivšoj Jugoslaviji (osim kosovskih Albanaca), a *musliman* pripadnik muslimanske (islamske) vjere. Standardizacija (izbor) riječi *Arijac/Arijevac, arijac/arijevac* nije završena jer je u Šonjinu rječniku, na primjer, *Arijevac* > *Arijac*, a u Pravopisu obratno – *Arijac* > *Arijevac*. Više je takvih primjera u nazivima predmeta, biljaka i životinja, na primjer: *Francuz* (pripadnik franuskoga naroda) i *francuz* (vrsta ključa), *Španjolka* (pripadnica španjolskoga naroda) i *španjolka* (gripa koja je harala 1919.), *Dalmatinac* (stanovnik Dalmacije) i *dalmatinac* (pas), *Mađarica* (pripadnica mađarskoga naroda) i *mađarica* (sorta šljive; vrsta igraćih karata), *Hrvatica* (pripadnica hrvatskoga naroda) i *hrvatica* (vrsta kape; sorta kukuruza; sorta stolnoga grožđa i vina u Istri). Sada pak institutski pravopisci na svoju ruku bez ikakva objašnjenja uvode novotvorenice *armenac* u značenju „pripadnik Armenske Crkve“ i *armenka* – „pripadnica Armenske Crkve“. Bilo bi dobro da nam Institutovi pravopisci objasne koje su Crkve u Armeniji *armenac* i *armenka* pripadnici jer ima Armenaca pripadnika Armenske apostolske crkve, Armenske katoličke crkve, Armenske protestantske crkve, a Armenaca pripadnika Armenske (pravoslavne) crkve uopće nema jer takva Crkva i ne postoji. Primjerice, broj Armenaca katolika prema podatcima Annuario Pontificio iznosi 545 700. Treba napomenuti da je službeni, tradicijski naziv „Armenske Crkve“ – *Sveta armenska apostolska crkva* ili *Armenska apostolska crkva*, a ne „Armenska Crkva“ ili kako je bilo prije na mrežnim stranicama – „Armenska pravoslavna Crkva“. Armenska

apostolska crkva *tradicijski* nema u svojem službenom nazivu pridjev „pravoslavna“ (v. autorov članak „Poštujući druge, poštujemo i sebe“, <http://www.hkv.hr/izdvojeno/vai-prilozi/a-b/bagdasarov-artur/14282-postujuci-druge-postujemo-i-sebe.html>, 14. veljače 2013.).

Katkada Armenska apostolska crkva (AAC), napose u Rusiji, rabi netradicijski naziv Sveta armenska apostolska pravoslavna crkva. Kada prvi put navodimo službeni naziv neke crkvene zajednice, moramo dati njezin potpun, a ne skraćen naziv, i to u obliku kakav službeno rabi određena Crkva.

Ako slijedimo logiku institutskih pravopisaca, tada i se pripadnici drugih vjera mogu pisati prema novom pravopisnom pravilu o pisanju velikih i malih početnih slova. Primjerice, u pravopisnom bi rječniku, prema logici Institutovih pravopisaca, uz *Gruzijac/Gruzijka* trebalo dodati i *gruzijac/gruzijka* – pripadnik/pripadnica Gruzijske apostolske autokefalne pravoslavne crkve. Dakako, u pravopisnom rječniku tih primjera nema.

Zašto Armenci imaju povlasticu u uspoředbi s drugima jer su samo oni navedeni u pravopisnom rječniku, a ne, primjerice, susjedni Gruzijci. Ako se pridržavamo pravila Institutova pravopisa, tada bismo morali pisati *hrvat/hrvatica* malim početnim slovima u značenju pripadnik/pripadnica Katoličke crkve u Hrvata. Po objavljenim podatcima popisa pućanstva iz 2011. u Hrvatskoj živi 16 647 Hrvata pripadnika pravoslavne vjere, 8 042 protestanta, 10 502 pripadnika ostalih kršćana, 9 647 muslimana, 231 židov, 1 969 pripadnika istoćnih religija (http://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/html/H01_01_12/H01_01_12.html). Uzgred budi rećeno da je vezir Mehmed-paša Sokolović bio Hrvat islamske vjere koji je kao zet turskoga sultana pred njim izjavio da potjeće iz zemlje Hrvata. Zanimljivo je da je u po-

četima osmanlijske vladavine *Bošnjak* ime za podanika kršćanske vjere, dok se izraz *Bosnalu* odnosio na islamizirano domaće pučanstvo (<http://hr.wikipedia.org/wiki/Bo%C5%A1njaci>).

Bilo koji čovjek može biti pripadnik kršćanske, muslimanske, židovske, budističke pa i drugih vjera. Isto se tiče i Armenaca, većina kojih su pripadnici Armenske apostolske crkve, ali ima ih i katolika, protestanata, pravoslavaca pa i mali broj sunitskih muslimana (dio Amšenaca/Hemšina koji žive većinom u Turskoj i drugim zemljama).

Pravopisac ne mora, ne bi ni trebao, s neba pa u rebra, dakle bez argumentacije, uvoditi novotvorenice u normativni priručnik. Svaka novotvorenica mora proći svoj put od standardizacije (izbora norme) do kodifikacije (normativnoga prihvaćenja).

Riječi *armenac/armenka* nema u jezičnoj praksi u značenju pripadnik/pripadnica Armenske apostolske crkve. Razvidno je da su Institutovi pravopisci preuzeli riječ *armenac/armenka* iz Hrvatskoga enciklopedijskoga rječnika. U tom rječniku nalazimo uz natuknicu: „Armenac m (Armenka ž) 1. stanovnik ili državljani Armenije 2. pripadnik Armenske kršćanske crkve; armensk/i <...> Δ ~a crkva *kršć.* autokefalna pravoslavna crkva, osnovana, o. 300“ (Hrvatski enciklopedijski rječnik, sv. 1., Zagreb, EPH – Novi Liber, 2004., str. 165). Treba također napomenuti da je Hrvatski enciklopedijski rječnik nastao kao čisto opisni (deskriptivni) rječnik i sastavljen je metodom nekretičkoga prikupljanja standardne i nestandardne građe koja je većinom preuzeta iz Aničeva pa i drugih nenormativnih rječnika. Sve su te natuknice preuzete u normativni jednojezični Školski rječnik hrvatskoga jezika. U tom je rječniku „armenac 1. pripadnik Armenske apostolske crkve, 2. (Armenac) pripadnik armenskoga naroda; armenka 1. pripadnica Armenske apostolske crkve, 2.

(Armenka) pripadnica armenskoga naroda.“ (Školski rječnik hrvatskoga jezika, Zagreb, IHJJ – ŠK, 2012., str. 16.).

U razgovornom jeziku biologa (botaničara i zoologa) često dolazi do kraćenja hrvatskoga naziva za armensku šljivu (lat. *Prunus armeniaca*) i armensku ovcu (lat. *Ovis armeniaca*) pa šljivu i ovcu kraće nazivaju *armenka*. Iako pokraćeni nazivi za armensku šljivu i armensku ovcu nisu u rječnicima, to ne znači da ne postoje u hrvatskom jeziku. Je li Hrvatski enciklopedijski rječnik pouzdan izvor za pisanje pravopisa i pravopisnoga rječnika? Nije, jer nije ni izrađen u meritornoj znanstvenoj ustanovi. Ako smo pak tvorili neku novu riječ, to ne znači da ju odmah moramo uvesti u normativne priručnike to više što, na primjer, ni Šonjin, ni Hrvatski opći leksikon, ni Institutov Hrvatski jezični savjetnik nemaju riječi *armenac/armenka* u značenju pripadnik/pripadnica Armenske apostolske crkve. Institut koji se bavi pisanjem normativnih priručnika pa i razvojem hrvatske normativistike mora snositi višestruku odgovornost jer se ove ili one riječi mogu pogriješno rabiti.

Imamo li pravo bez znanstvenoga obrazloženja uvoditi novotvorenice u normativni priručnik? Ima li toga još gdje? To je nešto novo u praksi pravopisanja kada netko oblikuje pravila pisanja u „realnoj jezičnoj praksi“ nepostojećih riječi samovoljno ih tumačeći. Treba ovdje uvijek imati na umu i to da se višeznačnost riječi utvrđuje kontekstom, dakle njezinom konkretnom porabom, a tu toga nema. Pravopisno Institutovo „načelo ovjerenosti i potvrđenosti u uporabi“ (v. Predgovor Pravopisu, str. VIII.) i ovdje zakazuje.

Pravopis je normativni priručnik i u njem nema mjesta za ono što ne postoji u jeziku zato što netko iz čista mira želi uvesti novotvorenicu. To je samovoljan zahvat u jeziku, zapravo nasilje nad jezikom. U pravopis ulazi

ono što u jeziku postoji, a ne ono što netko misli da postoji. Ne mogu dvije ili tri osobe rješavati pojedina ozbiljna pitanja razvoja hrvatske normativistike mimo jezičnih zakona u tom području. Zato Hrvatska treba imati Vijeće za normu hrvatskoga standardnoga jezika i Ured za jezik pri Vladi s nadzornim ulogama. Standardni se jezik ne razvija stihijski i on nije vlasništvo pojedinih kodifikatora. Jezik pripada narodu jer većina narod sebe identificira putem jezika kojim se služi

i koji ga povezuje s prethodnim i budućim naraštajima.

Prema tomu, pisati *armenac* i *armenka* malim početnim slovom smatrajući da tako imenujemo pripadnike Armenske crkve nepotrebno je i pogrješno. Normativni priručnik ne izmišlja riječi i njihova značenja, a propisuje one koje postoje u jeziku.

Artur Bagdasarov

LIJEPO IME GINOLDA

Pronalaženje novih naziva za određene pojave, subjekte ili objekte trajni je zadatak. Treba odgovoriti na izazove trenutka. Pa i u slučajevima kada se radi samo na prvi pogled nazivima za sada gotovo zanemarive učestalosti.

Kakva je vaša predodžba o robotima? Kako je moguće podijeliti robote? Jeste li kada čuli za društvene robote?

Upišete li u tražilicu englesku riječ *robots* pojavit će se odgovor da postoji 107 milijuna, a pod nazivom *robot* 3,9 milijuna tekstova. Za natuknicu *social robots* ima samo 85 tisuća, a o *društvenim robotima* nalazi se samo 45 tekstova. Udio sintagme *social robot* je u populaciji *robots* samo 0,08 %. U jezicima s ovog prostora situacija još lošija, samo 0,001 % članaka posvećeno je toj temi.

Na prvi pogled nešto manje od 0,1 % ne bi trebalo pobuđivati posebnu pozornost, osim zaljubljenikâ u robote. Međutim društveni roboti su naša budućnost. Roboti ne djeluju u zrakopraznom prostoru, već su dio suvremene okoline.

To je istodobno prilika da se uvede novi naziv za robota koji je nalik na žensko ljudsko biće, humanoidnu roboticu.

Humanoidi nalik na muškarca su *androidi*. S humanoidima nalik na ženu stvar je kompliciranija. Čini se da bi logični izraz bio bi *ginoid*, ali se on upotrebljava za mušku osobu s nekim fizičkim karakteristikama žene. Zato je u suradnji s glavnom urednicom ovog časopisa, prof. S. Ham, smišljen naziv za ženu humanoida. To je *ginolda*.

Riječ *ginolda* prvi put je javno upotrijebljena u Jutarnjem programu 1. programa Hrvatskog radija, u okviru teme Društveni roboti, 22. kolovoza 2013. U pisanom obliku ponajprije pripada portalu Zg-magazin koji je o istoj temi objavio članak 2. rujna 2013.

Zbog zaokruženosti mali dodatak. Roboti mogu biti industrijski, uslužni i društveni. Valja ovu podjelu oprimirati. Industrijski roboti zavaruju ili vade iz kalupa proizvode. Uslužni roboti peru širokotrupne zrakoplove, sudjeluju u vađenju mina ili čiste prostorije. Jedno je od najnovijih dostignuća i to hrvatskih znanstvenika s FSB-a robotski sustav RONNA koji će pomagati neurokirurgu pri operacijama (profesionalna uslužna djelatnost). Roboti mogu služiti kao vojnici ili čak kao sigurnosni roboti na kontrolnim točkama u zračnim lukama ili slično.

Roboti mogu biti humanoidi i ostali. Humanoidi su oni koji su nalik na ljudsko biće i